

فهرست مطالب

فصل یکم

۱۳دست‌های لازم
۱۴هارمونی و آکورد
۱۷آکوردهای سه صدائی (تریادها)
۱۹آکوردهای سه صدائی با فواصل موسیقی ایرانی
۲۱حالات آکوردهای سه صدائی
۲۳وسعت صدای انسان
۲۶آکوردهای چهار صدائی یا آکوردهای هفتم
۲۹حالات آکوردهای چهار صدائی
۳۰آکوردهای هفتم دیگر در موسیقی ایرانی
۳۵آکوردهای پنج صدائی یا آکوردهای نهم
۳۵معکوس‌ها یا وارونگی‌های آکوردهای نهم نمایان
۳۷انواع دیگر آکوردهای هارمونی
۳۷آکوردهای با فواصل چهارم (کوارتال‌ها)
۳۷کوارتال‌های دو صدائی
۳۸آکوردهای کوارتال سه صدائی
۴۱حالات آکوردهای کوارتال سه صدائی
۴۳آکوردهای با فواصل پنجم (کوئینتال‌ها)
۴۵کوئینتال‌های سه صدائی
۴۶وارونگی‌های آکورد کوئینتال سه صدائی
۴۶کوئینتال‌های چهار صدائی
۴۷وارونگی‌های آکورد کوئینتال چهار صدایی
۴۸آکوردهای بانت اضافی
۵۰وضعیت‌های باز و بسته در تریادها
۵۲سروری بر قواعد وصل آکوردها در تریادها
۵۲وصل آکوردهای درجات اصلی

Shiraz-Beethoven.ir

- ۵۶.....انواع حرکت در هارمونی
- ۵۹.....تغییر وضعیت یا جابه‌جائی نت‌های آکورد
- ۶۰.....وارونگی اول در تریادها
- ۶۰.....وارونگی دوم در تریادها
- ۶۴.....آکوردهای درجات فرعی
- ۶۸.....مروری بر قواعد وصل آکوردهای هفتم و آکورد نهم نمایان
- ۷۰.....مروری بر نت‌های غیر هارمونیک (نت‌های زینت)

فصل دوم

- ۷۶.....هارمونی‌مدها یا مقام‌های موسیقی ایران

فصل سوم

- ۸۷.....دستگاه یا مقام همایون

فصل چهارم

- ۱۲۶.....دستگاه یا مقام شور

فصل پنجم

- ۱۴۲.....متعلقات شور

- ۱۴۲.....آواز ابوعطا

- ۱۵۵.....آواز دشتی

- ۲۲۲.....آواز بیات ترک

- ۲۳۴.....آواز افشاری

فصل ششم

- ۲۳۸.....دستگاه یا مقام ماهور

Shiraz-Beethoven.ir

فصل هفتم

- ۲۷۲..... دستگاه یا مقام سه گاه.....
- ۲۸۰..... زابل.....
- ۲۸۰..... مخالف.....

فصل هشتم

- ۲۸۸..... دستگاه یا مقام چهارگاه.....
- ۳۰۸..... زابل.....
- ۳۱۰..... انواع آکوردهای ششم افزوده.....
- ۳۱۱..... آکورد ششم افزوده ایتالیایی.....
- ۳۱۱..... آکورد ششم افزوده آلمانی.....
- ۳۱۲..... آکورد ششم افزوده فرانسوی.....
- ۳۱۳..... آکورد ششم افزوده سوئیسی.....
- ۳۱۴..... کاربرد آکوردهای ششم افزوده در مقام چهارگاه.....
- ۳۲۱..... حصار.....
- ۳۲۲..... مخالف.....
- ۳۲۲..... منصوری.....

فصل نهم

- ۳۲۳..... دستگاه یا مقام نوا.....
- ۳۴۶..... گردانیه.....
- ۳۵۱..... بیات راجه یا راجع.....
- ۳۶۰..... عراق.....

فصل دهم

- ۳۷۳..... دستگاه یا مقامهای راست و پنج گاه.....
- ۳۷۶..... گوشه پنج گاه.....
- ۳۷۸..... زابل.....

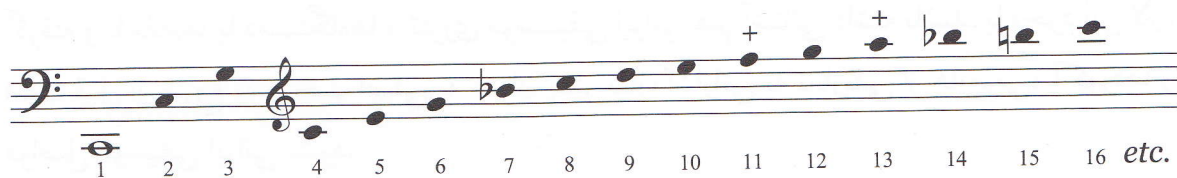
- ۳۸۵.....مدولاسیون در موسیقی ایرانی
- ۳۸۷.....مدولاسیون دیاتونیک
- ۳۸۸.....مدولاسیون‌های نزدیک
- ۴۱۱.....مدولاسیون‌های دور
- ۴۱۲.....مدولاسیون‌های خیلی دور به طرف عقب (پائین)
- ۴۱۶.....مدولاسیون‌های خیلی دور به طرف جلو (بالا)
- ۴۱۹.....آلتراسیون
- ۴۲۲.....مدولاسیون با آلتراسیون
- ۴۲۷.....مدولاسیون با توالی هماهنگ (تقلیدهای الگوئی یا سیکوئنس)
- ۴۳۳.....مدولاسیون کروماتیک
- ۴۳۹.....مدولاسیون آنارمونیک
- ۴۴۱.....مدولاسیون با آکوردهای هفتم کاسته
- ۴۴۳.....مدولاسیون با آکورد هفتم نمایان
- ۴۴۶.....منابع و مآخذ

Shiraz-Beethoven.ir

هارمونی و آکورد

هارمونی یا هماهنگی موسیقی عبارت است از قواعد وصل آکوردها. آکورد عبارت از دو یا چند صدائی است که در آن واحد شنیده شوند. مهم ترین آکوردها از فواصل سوم، سوم روی هم تشکیل می شوند که در این صورت آکورد به حالت پایگی خواهد بود.

می دانیم که هر صدای حاصل از یک سیم، خود از ترکیب صداهای بی شماری به نام صداهای فرعی یا هارمونیک ها تشکیل شده است. در علم فیزیک صوت (آکوستیک) ثابت شده که ترتیب این صداهای فرعی نسبت به پایه آکورد مثلاً نت «Do₁» به شکل زیر است:

آکوردهای پنج‌صدائی یا آکوردهای نهم

اگر به بالای نت‌های آکوردهای چهار صدایی یک نت به فاصله سوم اضافه شود آکوردهای پنج صدائی یا آکوردهای نهم تشکیل می‌شود. مهم‌ترین و متداول‌ترین آکوردهای پنج صدائی، آکوردهای نهم نمایان بزرگ و نهم نمایان کوچک هستند که روی درجات پنجم (V) گام‌های ماژور و مینور هارمونیک قرار دارند.

نهم نمایان بزرگ

C: $V_7^9(9)$ I

نهم نمایان کوچک

C: $V_7^9(9)$ I

برای شناخت انواع دیگر آکوردهای نهم هنجریان عزیز می‌توانند روی درجات گام‌های ماژور و مینور آکوردهای پنج صدائی تشکیل داده و با توجه به ساختار فواصل تشکیل دهنده هر آکورد، آن‌ها را نام‌گذاری کنند و سپس روی پیانو بنوازند.

Shiraz-Beethoven.ir

معکوس‌ها یا وارونگی‌های آکوردهای نهم نمایان

۱- وارونگی اول

در این حالت سوم آکورد که محسوس است در باس قرار می‌گیرد.

C: $V_6^{14}(7)$ I

C: $V_6^{14}(7)$ I

تغییر وضعیت یا جابه‌جایی نت‌های آکورد

نت‌های یک آکورد در بخش‌های چهارگانه می‌توانند جابه‌جا شوند. در مثال‌های زیر فعلاً که قواعد وصل و آرونگی‌های آکوردها را نخوانده‌ایم فقط در سه بخش بالا (تنور، آلتو و سپرانو) این جابه‌جایی صورت گرفته است:

C: I _____

C: IV _____

C: V _____ 7 I

C: V _____ 7 I

a: V _____ 7 I

d: I _____ V _____ 7 I

d: I _____ # _____ 7 I

G: I _____ IV _____ V _____ 7 I

مروری بر قواعد وصل آکوردهای هفتم و آکورد نهم نمایان

در هارمونی موسیقی کلاسیک غربی فواصل ناملازم مثل فواصل هفتم و نهم را تهیه و حل می کنند. برای تهیه، یکی از دو پایه آکورد یا 7 (و یا 9) از آکورد قبل نگه داشته می شود و حل نت 7 در آکوردهائی که فواصل هفتم کوچک و یا کاسته دارند و همچنین حل نت 9 یک نت به طور چسبیده (یک پرده یا نیم پرده دیاتونیک) به طرف پائین است.

C: I IV V⁷ I

d: I IV⁷ V[#] ^{#4}/₂ I⁶

پرش چهارم کاسته

F: I VI⁷₅ ⁶/₅ ⁶/₅ ⁷/₅ I

(V VII)

a: I V I⁶ V VII I

کادانس پلاگال

D: I VI II V I

C: I II⁶₅ V⁹ I

a: I V⁹_#

C: I ⁷/₆ ⁷/₅

C: I⁶ IV V¹⁰₄ I⁶₂

5

Fl.

Ob.

Cl.

Timp.

Tamb.

Vln.I

Vln.II

Vla.

Vc.

Cb.

29

Musical score for measures 29-30. The score includes parts for Timp., Pno., Vln., Vla., Vc., and Cb. The Vln. part is marked *ad lib.*

Shiraz-Beethoven.ir

31

Musical score for measures 31-32. The score includes parts for Timp., Pno., Vln., Vla., Vc., and Cb. The Vln. part is marked *ad lib.* and the Cb. part is marked *arco*.

Shiraz-Beethoven.ir

فصل هشتم: دستگاه یا مقام چهارگاه ۳۰۱

آکورد درجهٔ II^6 هم‌گرایش خوبی به آکورد درجهٔ I و درجهٔ V_3^7 دارد و در کادانس‌های چهارگاه می‌تواند به کار رود. این آکورد همان آکورد ششم ناپلی است که تأثیر چهارگاه را در گام‌های ماژور به وجود می‌آورد. همان طوری که قبلاً در مقام سه‌گانه گفته شد، در گام‌های ماژور و در آکورد درجهٔ II درجات دوم و ششم گام را نیم‌پردهٔ کروماتیک به طرف پائین آلترا کرده و آن را به حالت وارونگی اول با تکرار نت پایه به کار می‌برند و چون برای اولین بار این آکورد در کنسرواتوار «ناپل» به کار رفته است به آن آکورد ششم ناپلی می‌گویند. بدیهی است در گام‌های مینور فقط درجهٔ دوم به پائین آلترا می‌شود:

چهارگاه «دو» سوم کاسته چهارگاه «ر»

I - II⁶ V₄⁶ $\frac{7}{3}$ I I - II⁶ V₃⁷ I I - II⁶ V₄⁶ $\frac{7}{3}$ I 5 b6 5 (VI)

در دو مثال زیر فاصلهٔ دوم افزوده بلامانع است، چون این فاصله در هر دو دانگ چهارگاه وجود دارد و یکی از شاخصه‌های مهم آن می‌باشد. در مثال چهارگاه «ر» هم آکورد ششم ناپلی به حالت وارونگی دوم ($\frac{6}{4}$) به کار رفته است.

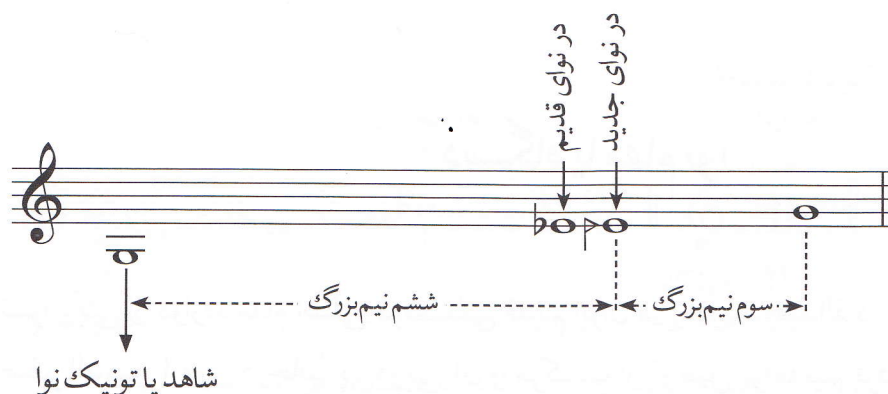
چهارگاه «لا»

I - II⁶ V₄⁶ $\frac{5}{3}$ $\frac{7}{\quad}$ I

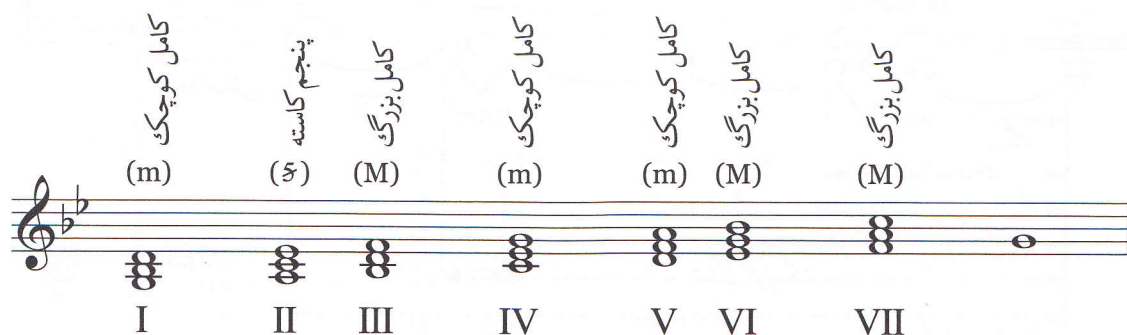
چهارگاه «ر»

I - II⁶ V₄⁶ $\frac{5}{3}$ $\frac{7}{\quad}$ I

متأسفانه امروزه مقام نوا را مثل متعلقات شور با فواصل مقام شور اجرا می کنند، یعنی درجه ششم مقام قدیمی نوا را ربع پرده نسبت به اصل آن بالاتر اجرا می کنند که نسبت به نت درجه یک یا شاهد، فاصله «ششم نیم بزرگ» و نسبت به نت درجه هشتم، فاصله «سوم نیم بزرگ» دارد و این تحریف به مرور در ردیف موسیقی ایران صورت گرفته است.

در هارمونی این مقام بهتر است از همان شکل قدیم یعنی از «می بمل» استفاده شود تا مشکلی در اجرای آن با سازهای ارکستر به وجود نیاید.
در شکل زیر بر روی درجات گام نوا آکوردهای سه صدائی (تریاد) تشکیل و نام گذاری شده اند.

به طوری که ملاحظه می شود غیر از آکورد درجه II که پنجم کاسته است بقیه آکوردها ملایمت خوبی دارند.

51

Picc.

Fl. 1

Fl. 2

Ob.

Cl. (B)

Fag.

Cor. (F)

Tbc. (B)

Tbni.

Timp.

Tamb.

Gr.C.

VI. 1

VI. 2

Vle.

Vc. & Cb.

I IV I

unis.

برای مدولاسیون‌های مقام‌های موسیقی ایرانی هم می‌توان از این روش استفاده کرد. در مثال زیر مقام اصفهان «فا دیز» به مقام شور «سل» رفته است:

شور «سل» → اصفهان «فا دیز»

f#: I VI
g: V شور: I IV $b7$ $b6$ I^5

همایون «ر» → ماهور «را»

D: I V I
همایون: I IV VII I

مثال زیر در مقام شور «سل دیز» است و آکورد درجه II یک آکورد کامل بزرگ می‌باشد و می‌توان آن را درجه V تنالیتته «ر» مینور فرض کرد و درجه VI «را» مینور هم آکورد «سی بمل» مازور است که درجه V مقام ماهور یا راست در تنالیتته «می بمل» خواهد بود.

ماهور و راست «می بمل» → شور «سل دیز»

I IV VII $\frac{6}{4}$ I II
d: V VI
Eb: V I^{b5} $b5$ $b6$ $b5$ I

مدولاسیون با آکورد هفتم نمایان

با مترادف فرض کردن یک یا چند نت از آکوردهای دیگر هم می توان آن آکوردها را به سوی تنالیتتهای دیگر متمایل کرد. در مثال زیر در آکورد هفتم نمایان نت «سی بمل» با نت «لا دیز» مترادف فرض شده و آکورد هفتم نمایان به جای آن که در آکورد «فا» ماژور یا «فا» مینور حل شود به سوی تنالیتته «سی» ماژور و یا «سی» مینور حرکت کرده است.

به طوری که ملاحظه می شود با مترادف فرض کردن «لا دیز» به جای «سی بمل» آکورد هفتم نمایان به آکورد درجه VII^{#6}/₃ مقام چهارگاه «سی» تغییر کرده است که حالت پایگی آن «لا دیز- دو-می-سل» خواهد بود و بهتر است فاصله سوم کاسته آن (لا دیز- دو) به همین شکل به صورت فاصله ششم افزوده به کار رفته و در فاصله اکتاو بین دو نت تونیک و اکتاو حل شود. بنابراین با آکورد هفتم نمایان می توان به مقام چهارگاه هم مدولاسیون کرد:

F, f: V
VII^{#6}/₃: چهارگاه «سی» I

C, c: V
VII^{#6}/₃: چهارگاه «فادیز» I

مثال دیگر:

Ab, ab: V
VII^{#6}/₃: چهارگاه «ب» I

Eb, eb: V
VII: چهارگاه «لا» I

دو مثال دیگر: